

Radio Oranje niet bepalend voor verzet tegen de Duitsers

Radio Oranje slaagde er tijdens de Tweede Wereldoorlog nauwelijks in zijn stempel te drukken op de houding van de bevolking in bezet Nederland. De zender was niet van doorslaggevend belang voor het verzet tegen de Duitsers, maar versterkte dit hoogstens. Dat blijkt uit onderzoek door Onno Sinke, die als eerste naging welke taak Radio Oranje had en in hoeverre de zender daarin slaagde. Sinke promoveert op 20 april aan de Rijksuniversiteit Groningen.

“Hier is Radio Oranje, de stem van strijdend Nederland.” Met deze woorden sprak de Nederlandse regering in ballingschap in Londen tijdens de Tweede Wereldoorlog tot de bevolking in bezet gebied. Na de oorlog werd de zender een symbool van verzet tegen de Duitsers. Maar uit onderzoek van historicus Onno Sinke blijkt dat Radio Oranje tijdens de oorlogsjaren geen bepalende invloed had op de stemming van de Nederlandse bevolking.

Jodenvervolging

Radio Oranje, het officiële radiostation van de regering in ballingschap, had als taak het bestrijden van de Duitse propaganda, het stimuleren van het geloof in de bevrijding van Nederland en het aanmoedigen van het verzet tegen de Duitse bezetter. De zender was hierin niet erg effectief, concludeert Sinke in zijn proefschrift *“Verzet vanuit de verte. De behoedzame koers van Radio Oranje.”*

Gedurende de hele oorlog ging Radio Oranje zeer voorzichtig te werk. Sinke ontdekte dat dit deels gebeurde op aansporen van koningin Wilhelmina, die vreesde voor Duitse represailles. Door het ontbreken van een accuraat beeld van de toestand in bezet Nederland kon men in Londen moeilijk inschatten of de uitzendingen fatale consequenties zouden hebben voor de luisteraars. “De informatievoorziening was vaak gebrekkig”, zegt Sinke. Dit maakte het voor de makers van Radio Oranje moeilijk om de stemming onder de bevolking te peilen en de uitzendingen hierop aan te passen. En dat was weer een probleem omdat de uitzendingen alleen succes hadden wanneer ze aansloten bij het dominante gedrag en de heersende stemming van de bevolking op dat moment, zo blijkt uit de conclusies van Sinke.

Ook met betrekking tot de jodenvervolging gaf Radio Oranje – net als bij andere ontwikkelingen – nauwelijks instructies aan de bevolking. Tijdens uitzendingen werd slechts in bijzinnen naar het lot van Joodse Nederlanders verwezen. Ook hier speelde weer de angst voor represailles een rol. Tot het eind van de oorlog bleef Radio Oranje om die reden behoedzaam, op een enkele uitzondering na, zoals de Spoorwegstaking in 1944.

De Brandaris

De redactie van Radio Oranje, onder wie Loe de Jong, was vooral gedurende de eerste oorlogsjaren klein en onervaren. Aanvankelijk hield de Nederlandse regering in ballingschap nauw toezicht op de uitzendingen. Vier ministers waren belast met de controle van de uitzendingen. “De uitzendingen waren deftig van toon: een soort regeringsverklaringen”, zegt Sinke. Na verloop van tijd werd deze controle lossler.

Na de fusie in 1941 met De Brandaris, een zender die was opgericht om Nederlandse zeelieden een hart onder de riem te steken, professionaliseerde de organisatie en werd de toon van het radiostation strijdvaardiger. De uitzendingen van de schrijver Den Doollaard droegen

hier in grote mate aan bij. Toch bleven de mogelijkheden van Radio Oranje beperkt. Aanvankelijk waren de dagelijks uitzendingen slechts een kwartier lang, later werd dit een half uur. In deze korte periode moest de zender tot de hele Nederlandse bevolking spreken.

Stoorzenders

Een gemiddelde uitzending bestond uit een overzicht van het belangrijkste nieuws en commentaar op ontwikkelingen in de bezette gebieden, eventueel aangevuld met toespraken van koningin Wilhelmina of leden van de regering en interviews met zeelieden of militairen. Soms bracht de zender thema-uitzendingen, bijvoorbeeld in de vorm van een hoorspel over de Battle of Britain. Opvallend is volgens Sinke dat de Britse autoriteiten daarbij nauwelijks gebruik maakte van de mogelijkheid om de uitzendingen te censureren.

Hoewel in een naoorlogse enquête 78% van de ondervraagde Nederlanders aangaf tijdens de oorlog naar Radio Oranje te hebben geluisterd, had de zender tijdens de oorlog beduidend minder luisteraars. Vanwege de stoorzenders die de Duitsers hadden gebouwd was Radio Oranje voornamelijk te ontvangen op de korte golf. Dit kon alleen op nieuwere radio's, ongeveer een kwart van de toestellen. "Hierdoor kon slechts een klein deel van de bevolking zelf naar de uitzendingen van Radio Oranje luisteren", zegt Sinke

Curriculum Vitae

Onno Sinke (Den Haag, 1978) studeerde geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn doctoraalscriptie, waarin hij de journalistieke kwaliteit van de uitzendingen van Radio Oranje onderzocht, werd genomineerd voor de Nationale Scriptieprijs 2004. Sinke promoveert op maandag 20 april bij het Biografie-instituut van de Rijksuniversiteit Groningen bij prof. dr. J.W. Renders op het proefschrift "Verzet vanuit de verte. De behoedzame koers van Radio Oranje." Uitgeverij Augustus geeft een handelseditie uit: www.augustus.nl/result_titel.asp?Id=2403 Voor zijn promotieonderzoek ontving Sinke steun van de Stichting Democratie en Media en het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten.

Noot voor de pers

Informatie: Onno Sinke, tel. (06) 24271379, e-mail: onnosinke@yahoo.com